

3. Rouwen: rouwbeleving en rouwverwerking bij personen met een handicap en hun verwanten

*Vroeger vertelde men aan kinderen
Dat het kleine zusje gebracht werd
Door de ooievaar,
Maar ze stonden mee
Aan het sterfbed van hun grootvader.
Nu weten kinderen zeer jong
Hoe baby's ontstaan en ter wereld komen;
Maar als grootvader sterft
Worden ze op afstand gehouden
En men vertelt ze
Dat hij in een mooie tuin slaapt
Tussen de bloemen.*

Philippe Aries

Inleiding

Zoals elke familie met overlijden en verdriet wordt geconfronteerd, zo wordt elke instelling of voorziening te gelegener tijd geplaagd voor een sterfgeval binnen of buiten de muren.

Om de gepaste aandacht en zorg te kunnen schenken aan de bewoners als zij met het afscheid nemen worden geconfronteerd, is het goed op voorhand een werkgroep te installeren die voorstellen aanbiedt voor de verschillende situaties van rouw.

In een mensenleven kan dat zijn:

- Het overlijden van een bewoner thuis
- Het overlijden van een bewoner tijdens het verblijf in de instelling
- Het overlijden van een personeelslid
- Het overlijden van een gezinslid van een bewoner
- Het overlijden van een gezinslid van een personeelslid
- Het overlijden van een familielid van een bewoner
- Het overlijden van een familielid van een personeelslid
- Het overlijden van...

Hoe gaan we om met verdriet en verlies?

Rouwen is een miskend proces met vele onderscheiden fases. Maar het is tegelijkertijd een genezingsproces op verschillende gebieden van menselijk zijn: psychisch, fysiologisch en functioneel. Het is goed aan deze deelgebieden te denken, er rekening mee te houden, er tijd voor te geven op het ritme van elke persoon die ermee geconfronteerd wordt, die het rouwproces moet doorlopen.

Doel van het rouwproces:

- ❖ Het verlies leren aanvaarden
- ❖ De pijn leren verwerken
- ❖ Zich aanpassen aan een leven waarin de overledene ontbreekt
- ❖ De overledene emotioneel een plaats geven
- ❖

Rouwen in een specifieke doelgroep

Wat weten we over rouwen bij personen met een handicap?

Ook zij zullen het hele proces doorlopen, beleven, ervaren met hun vaak **beperkte begripsontwikkeling, andere emotionele verwerking en reacties op verlies.**

Het is belangrijk dat de persoon met een handicap goed wordt geobserveerd in de periode van verlies opdat de verschillende signalen juist kunnen ingeschat worden.

Reacties op verlies kunnen zijn:

- pijnsignalen
- dromen
- moeilijk gedrag
- geen reactie
- kille, koude reactie
- nuchtere reactie
- bizarre of opmerkelijke reactie
- onrust, angst
- trots gevoel (centraal staan)
- ...

Concreet handelen

Van de omgeving en de begeleiding wordt verwacht dat doeltreffend gereageerd wordt met de nodige aandacht en oplettendheid, met rustig en gepast medeleven.

1: Formele handelingen

Het is aangewezen over een draaiboek te beschikken dat door de werkgroep is opgesteld, passend voor elk scenario.

Nadrukkelijk moet afgesproken zijn WIE wat doet en hoe:

- Vaststellen van overlijden
- Wie verwittigen?
- Rekening houden met wensen van ouders en/of familie
- Regelen van de plaats van afscheid nemen
- Regelen van vervoer
- Plaatsen reserveren
- Andere praktische dingen regelen
- ...

2: Begeleidende handelingen

Aangezien het om personen met handicap gaat, dient rekening te worden gehouden met verschillende factoren die de wijze van begeleiden (mee) beïnvloeden.

Er moet rekening worden gehouden met:

- Het begripsvermogen
- De communicatieve vermogens en de gebruikte code
- De emotionele en sociale vaardigheden
- Andere

Er dient aandacht te gaan naar de begeleiding van familieleden, leefgroepgenoten, rechtstreeks betrokkenen, anderen, personeel...

De pastorale zorg en begeleiding moet voldoende aandacht krijgen met respect voor de religieuze keuze van betrokkenen:

- Christelijke rite
- Moslimgebruiken
- Vrijzinnigheid
- Andere

De kans tot actieve betrokkenheid bij het eigenlijke afscheid nemen moet gegarandeerd worden:

- Kans geven tot begroeten (aanmoedigen maar niet verplichten)
- Deelname aan afscheidsviering
- Dag van de uitvaart extra voorbereiden en sterk begeleiden
- Goede afspraken maken met **al** de betrokkenen en partners
- ...

3: Nazorg

Het is belangrijk dat er is nagedacht over ` hoe omgaan met de lege plek `, kamer, bed, stoel aan tafel en in de leefgroep, de klas...

Het getuigt van respect als deze lege plaats niet meteen wordt ingevuld.

In de tijd dat er met ` wachtlijsten ` dient gewerkt is dit niet zo vanzelfsprekend. Kiesheid en sereniteit zijn belangrijke kenmerken voor een menselijke omgang in een rouwproces.

Evenals:

- Blijven kans geven tot praten
- Herdenkingsviering organiseren (elk jaar of zolang gewenst)
- Contact met ouders en familie niet laten verloren gaan, bijvoorbeeld bij vieringen en feesten, afscheid nemen, verjaardagen...een kaartje of uitnodiging sturen
- Persoonlijke aandacht bewaren
- Respect vertonen in de omgang met persoonlijke dingen
- Aandacht hebben voor opvang van leefgroeppersoneel en andere betrokkenen
- ...

Tot slot

Er zijn reeds heel wat instellingen die rond dit gegeven gewerkt hebben, een eigen brochure hebben samengesteld, zelfs een draaiboek hebben geschreven.

Het verdient aanbeveling dit voor elke voorziening te bepleiten. Zo kan rekening worden gehouden met de typische nood die door elke handicap ontstaat. Binnen de onderscheiden afdelingen kunnen dan nog de eigen afspraken worden versterkt en geconcretiseerd naar behoeften eigen aan elke groep van personen met handicap, als groep en als persoon.

In de literatuur zijn veel boeken beschikbaar die mooie teksten en lezingen bevatten, die kunnen helpen om verdriet en gemis te dragen. Ook poëzie.
Best legt men een eigen literatuurlijst aan, of stelt men werken ter beschikking in de bibliotheek.
Soms kan het samen naar een gepaste film kijken helpen.

Eén titel van een boek – zover ons bekend - verwijst direct naar personen met een handicap. De gegevens:
"Dood en sterven in het leven van mensen met een verstandelijke handicap"
Auteur: E. Bosch
Uitgeverij: Baarn
ISBN 90 244 138777